

არქიმანდრიტი ადამი (ვახტანგ ახალაძე)

თურქეთელ ქართველთა ეთნოკულტურული რემიგრაციის კონცეპტუალური ძარაქტიროლოგიისთვის¹

1. დაუწერელი ანდერძი

იმის მთავრად, იმის ამ ქვეყნიდან წასვლა ჩვენთვის დიდი ტრაგედია იყო. იმას რომ ეცხოვრება, ახლა თურქეთში ქართული კულტურა უფრო მეტ ძაღლს ეცხოვრებოდა, უფრო მეტი ჩვენებური შეითვისებდა საკუთარ ფესვებს, უფრო მეტს მიეცემოდა ქართული ცხოვრების ნიჭი.

*ოსმან ნური მერჯანაძე,
თურნალ „ჩვენებურის“ რედაქტორი 1990-იან წლებში*

1980 წლის 5 ივლისს აჰმედ მელაშვილი მოკლეს. მან მოასწრო ორჯერ ენახა გამოღმა საქართველო, „რუსეთის“ საქართველო.

რაც ნახა, გული გაუხარა.

რაც ნახა, გული მოუკლა.

იმ დღიდან ფიქრობდა, გამოწვლილვით განიხილავდა, განსჯიდა, რას უნდა ეშველა ქართველთათვის. ამ ყველაფრის ქალაღზე გადმოტანა ვერ მოასწრო. მოკლეს. ასე დავრჩით გაღმა და გამოღმა ქართველები აჰმედის ანდერძის გარეშე.

ურთულესია ამოსაცნობად და უნიკალური აჰმედ მელაშვილის ფენომენი. მისი განხილვა მსოფლიო ცივილიზაციის კონტექსტში უნდა მოხდეს აუცილებლად, ანუ როგორც მსოფლიო მნიშვნელობისა, ერთი მხრივ, და როგორც ეროვნული ცნობიერებისათვის თვითკმარი, მეორე მხრივ.

ღია ჩლაიდე იხსენებს: *“ზშირად მითქვამს მისთვის – აჰმედ, შენ თურქეთის ქართველების ილია ჭავჭავაძე ხარ, მეთქი. ვაი, რომ სიკვდილიც ილიასნაირი ქონდა. მის გარშემო ყოველთვის იკრიბებოდა თურქეთის ქართველობა. ის აძლედა ტონს მის ეროვნულ თვითშეგნებას, მისი ავტორიტეტი უდიდესი იყო. ამ ორი მოღვაწის ცხოვრებაში ბევრი რამ ერთმანეთს გაავდა. როგორც ილიას სიკვდილმა გააერთიანა სრულიად საქართველო, აჰმედის კუბოსთანაც მთელი მცირე აზიის კავკასიური ელემენტები გაერთიანდა. იქ ერთმა აფხაზმა მწერალმა თქვა, – არ იტიროთ აჰმედ მელაშვილი, რადგან ასეთი ადამიანის წასვლის შემდეგ კი არ გლოვობენ, არამედ ცდილობენ მასავით იცხოვრონო”.*

აჰმედი ყველა ქართველის დიდი წინაპარია. ჩვენი სისხლი და ხორცია. მისი ხატება თანამდევნი სულია აწინდელი და მყობადის საქართველოსი. მისი ანდერძი ქართველების ერთობაა. საქართველოში ყოფნისას მან განაცხადა, რომ იგი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ფვარისმტვირთველობას არა მარტო ქრისტიან, არამედ მუსლიმ ქართველთა მამობაშიც ხედავდა.

¹ მოხსენება წაკითხულია საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის საკონფერენციო დარბაზში, შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით, საქართველოს საპატრიარქოს წმ. თამარ მეფის სახ. უნივერსიტეტის მიერ ორგანიზებულ საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე “თურქეთელი ქართველები – ერთიანი ქართული კულტურის მემკვიდრენი” (2013 წლის 3–4 ივნისი, თბილისი).

² გიორგი კალანდია, 2010.

2. ქართველთა ერთობის მეცნიერული კონცეფცია

ქართველთა ერთობას არ აქვს არც სხვა რამ საპირწონე იდეა და არც პოზიტიური ანტითეზა. ერთია: მას სჭირდება მეცნიერულ-მსოფლმხედველობრივ კონცეფციად ჩამოყალიბება! ეს გულისხმობს ფენომენოლოგიურ გაფორმებას, ეპისტემოლოგიური ბირთვის ჩამოყალიბებას, ჭეშმარიტებაზე დაფუძნებულ ღრმა და მრავალფაქტორულ მეცნიერულ ანალიზს, მართებული მეცნიერული მეთოდოლოგიის გამოყენებას, აზროვნების ტრანსდისციპლინურ განზომილებას და ა. შ.

კიდევ ერთხელ გვსურს განვაცხადოთ, რომ არ არსებობს არც ერთი იდეოლოგიური, მსოფლმხედველობრივი, ფილოსოფიური, ისტორიული, პოლიტიკური, გეოპოლიტიკური, ეთნოლოგიური, კულტურული, რელიგიური, ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, დიპლომატიური, სოციალური, მენტალური ან სხვა რაიმე ჯურის არგუმენტი, რომელიც შეიძლება ამართლებდეს სხვადასხვა ეთნოკულტურულ და სახელმწიფოებრივ სივრცეებში მცხოვრებ ქართველთა დაშორიშორებას (დემარკაციას).

ქართველთა ერთობის აღორძინების გზა სივრცეში ურთულესი (წინააღმდეგობებით სავსე) და ღრომი განფენილი მოვლენაა. იგი წარმოუდგენელია კულტურული აღორძინების გარეშე. ამიტომაც ამ ურთულესი პროცესიდან ჩვენ გამოვყავით თურქეთელ ქართველთა ეთნოკულტურული რემიგრაციის საკითხი.

3. თურქეთელი ქართველობა – ინტერკულტურული კომუნიკაციის ისტორიული კომპეტენტურობის ნიმუში

კულტურათმორისი დიალოგი მთელი კაცობრიობის, თითოეული ქვეყნისა და ერისათვის განსაკუთრებით კომუნიკაციათა განხორციელების საშუალება და ურთიერთგაგების აუცილებელი პირობაა. სხვადასხვა კულტურათა ურთიერთქმედება ეთნოსთა, ხალხთა, ეროვნებათა, სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობათა განვითარების საფუძველია და ადამიანთა მოღვაწეობის სხვადასხვა სფეროში ვლინდება. იგი ჭეშმარიტების მეცნიერული ძიებისა და ხელოვნებაში შემოქმედებითი პროცესების წარმართვის აუცილებელი პირობაა. დიალოგი გულისხმობს საკუთარი „მეს“ გაგებასაც და სხვებთან ურთიერთობასაც.

თურქეთელმა ქართველობამ თავისი ისტორიული არსებობის გზაზე გამოავლინა ქართველთა ისტორიულ-ტრადიციული და შეიძინა ახალი კულტურათმორისი კომპეტენტურობა ადგილობრივ კულტურულ გარემოსთან ურთიერთობაში. ცხადია არსებობდა საფრთხე ინდივიდუალურობის, იდენტობის, ქართველობის დაკარგვისა. მიუხედავად ამისა, იგი ყოველთვის პოულობდა გზას, რათა გადარჩენილიყო. ამისათვის მას უნდა სცოდნოდა, თუ როდის, რა სახით და რომელ სივრცეში ყოფილიყო ღია სხვა კულტურებისადმი და რა შემთხვევაში, რომელ დროსა და სივრცეში – დახურული. ამავე დროს იგი უნდა ყოფილიყო საკუთარი თავის ერთგული. აკი ონტოლოგიური ღირებულებები არა მარტო განსაზღვრავს ერის კოლექტიურ კულტურულ იდენტობას, მასში პოულობს კიდევ შესატყვის ნიშებს – ლინგვისტურს, სოციალურს, რელიგიურს, ეთნოფსიქოლოგიურს, ისტორიულს და ა. შ. იდენტურობის შენარჩუნების ამ ურთულეს ამოცანას თურქეთელმა ქართველებმა თავი გაართვეს.

თანამედროვეობამ მათ წინაშე ახალი პრობლემები და დილემები დააყენა: ენის დაკარგვის საფრთხე, ქართული სოფლების ეთნოლოგიური მემკვიდრეობის შენარჩუნების სირთულე, ტრადიციული ოჯახური სოციუმის არამდგრადობა თანამედროვე საზოგადოებაში და სხვ. ამ კონტექსტში პერსპექტიულად გვეჩვენება ჩვენს მიერ შემოთავაზებული ეთნოკულტურული რემიგრაციის კონცეფციის ღრმა გააზრება, მეცნიერული კვლევა და კონკრეტული ღონისძიებების დასახვა.

4. თურქეთელ ქართველთა ეთნოკულტურული რემიგრაციის ანაბანა

რემიგრაცია ნიშნავს უკან ან ხელახალ მიგრაციას, დაბრუნებას (სამშობლოში, შინ, წინა საცხოვრებელ ადგილზე და ა. შ.). ეთნოკულტურული რემიგრაციის ქვეშ ვგულისხმობთ დაბრუნებას ისტორიულ და ეთნოლოგიურ სულიერ-კულტურულ სათავეებთან.

იგი მოიცავს ადათ-წესების აღდგენას ან არსებულის მეტამორფოზირებას (ტრადიციული რემიგრაცია), სალაპარაკო და ლიტერატურული ქართული ენის შესწავლას და ყოფა-ცხოვრებაში დანერგვას (ლინგვისტური, ვერბალური რემიგრაცია), ქართული კულტურის, ხელოვნების, ლიტერატურის, ისტორიის გაცნობა-შესწავლას, და ა. შ.

ეს პროცესები უნდა მოხდეს ორი მეზობელი ქვეყნის – საქართველოსა და თურქეთის დაინტერესების ფონზე კულტურულ ურთიერთობათა გაღრმავებით (წარმატებულ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ თანამშრომლობასთან ერთად), თურქეთში მცხოვრებ ქართველთა კულტურის დაცვითა და განვითარებით, თურქეთში არსებული ქართული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ერთობლივად განუხრელი დაცვით.³

ამ მიზნის მისაღწევად აუცილებლად მიგვაჩნია:

1. საერთაშორისო სამეცნიერო საზოგადოების ინფორმირება საქართველოსა და თურქეთის კულტურული ურთიერთობების თავისებურებათა (კერძოდ, ქართული ერთიანი კულტურის საერთო მემკვიდრეობის არსებობის აღიარების) კვლევის მნიშვნელობისა და პერსპექტივების რაობით;
2. თურქეთის ეთნიკურ ქართველთა მიერ შექმნილი მატერიალური და სულიერი ფასეულობების, ისტორიის, ყოფის მეცნიერულ შესწავლაში მიღწეული წარმატებების ანალიზი;
3. თურქეთში მოღვაწე მეცნიერის აჰმედ ოზქანის (მელაშვილის), საზოგადო მოღვაწის ჰაირი ჰაირიოღლუს (ვახტანგ მაღაყმაძის), საქართველოში მოღვაწე პიროვნებების: ოთარ გიგინეიშვილის, ფრიდონ ხალვაშის და სხვათა სახელების, ცხოვრებისა და ღვაწლის, ასევე ბოლო ორი ათწლეულის მანძილზე ორი სახელმწიფოს მიერ კულტურის სფეროში გადადგმული ნაბიჯების წარმოჩენა ქართულ-თურქული კულტურული ურთიერთობების გაღრმავება-განმტკიცების საქმეში;
4. ქართულ-თურქული კულტურული ურთიერთობების მეცნიერული ანალიზი ისტორიულ, პოლიტიკურ, სოციალურ-ეკონომიკურ და სხვა ურთიერთობათა შუქზე.
5. ქართული კულტურის მიღწევების ფართო ჩვენება თურქეთში (გასტროლები, გამოფენები, შემოქმედებითი მივლინებები, შეხვედრები და ა. შ.), ქართული მხატვრული, სამეცნიერო-პოპულარული და სხვა სახის ლიტერატურის თურქულ ენაზე თარგმნის მოცულობისა და მასშტაბების გაფართოება და მისთ.

ამგვარ პროექტთა განხორციელება ხელს შეუწყობს საერთაშორისო სამეცნიერო საზოგადოების ყურადღების მიპყრობას ქართულ-თურქული მრავალსაუკუნოვანი კულტურული ურთიერთობებისადმი და ამ ურთიერთობათა კვლევისა და ანალიზის მნიშვნელობის გაზრდას; აგრეთვე საქართველოსა და თურქეთის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებასა და სოციალურ-კულტურულ სფეროებში ორივე სახელმწიფოს სამოქალაქო საზოგადოებების, მეცნიერების, კულტურის, სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციების, საქმიანი წრეების წარმომადგენლების, მათ შორის – თურქეთელი ქართველების აქტიურ ჩართვას, საქართველოსა და თურქეთის მოქალაქეების, მათ შორის ეთნიკურად ქართველთა, შემდგომ დაახლოებას, სოციალური, კულტურული (უნდა ვიგულისხმობთ – ეთნოკულტურულიც) და ეკონომიკური ინტეგრაციის გაღრმავებას.

ლიტერატურა⁴

1. არქიმანდრიტი ადამი - ვახტანგ ახალაძე. აჰმედ ოზქან მელაშვილი – მძლეველი (1922–1980–2012) // საქართველო და თურქეთი: კულტურულ ურთიერთობათა ისტორია, დღევანდელი და პერსპექტივები. აჰმედ ოზქან მელაშვილის დაბ. 90 წ. მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები. თბილისი, 21–24 ივნისი, 2012. – საქ. საპატრ. წმ. თამარ მეფის უნ-ტი, 2012. – გვ. 17–24.
2. არქიმანდრიტი ადამი - ვახტანგ ახალაძე. ქართულ-თურქულ კულტურულ ურთიერთობათა კვლევის პერსპექტივები // საქართველო და თურქეთი: კულტურულ ურთიერთობათა ისტორია, დღევანდელი და პერსპექტივები. აჰმედ ოზქან მელაშვილის დაბ. 90 წ. მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები. თბილისი, 21–24 ივნისი, 2012. – საქ. საპატრ. წმ. თამარ მეფის უნ-ტი, 2012. – გვ. 12–15.
3. Archimandrite Adam – Vakhtang Akhaladze. Axiology of Georgian-Byzantine Relations and Collective Cultural Identity of Georgians // საერთაშორისო კონფერენცია „ბიზანტინოლოგია საქართველოში-4“, სექტემბერი, 2013, თეზისები. – თბილისი-ბათუმი, 2013.– გვ. 175-176.
4. გ. კალანდია. აჰმედ მელაშვილი: ჩვენებურთა ბელადი (როცა უკვდავება სიცოცხლეზე ძვირფასია) / [მთ. რედ. რ. მაღაყმაძე, რედ. თ. ბერიძე; საქ. თეატრის, მუს., კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწ. მუზეუმი, ბათუმის ნ. ბერძენიშვილის ინ-ტი]. - „ჩვენებურები“, 2010.
5. ი. ლუტიძე. თურქეთის რესპუბლიკის შავი ზღვის სანაპიროს რეგიონების ქართველები: ეთნიკური და ენობრივი იდენტობა // „ქართული აღმანახი“, 2016, ტ.1, გვ. 6.
6. ლ. ჩლაიძე „თურქეთელი ქართველები“// კრებული „საქართველო ათასწლეულთა გასაყარზე“, თბ., არეტე, 2005. – გვ. 440-449.

³ არქიმანდრიტი ადამი (ვახტანგ ახალაძე). ქართულ-თურქულ კულტურულ ურთიერთობათა კვლევის პერსპექტივები // საქართველო და თურქეთი: კულტურულ ურთიერთობათა ისტორია, დღევანდელი და პერსპექტივები. აჰმედ ოზქან მელაშვილის დაბ. 90 წ. მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები. თბილისი, 21–24 ივნისი, 2012. – საქ. საპატრ. წმ. თამარ მეფის უნ-ტი, 2012. – გვ. 12–15.